

Horák, F.:

A CSEHSZLOVÁK TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRAINAK MŰKÖDÉSÉRŐL

A Csehszlovák Tudományos Akadémiáról szóló törvény végrehajtása során a tudományos intézetek, laboratóriumok és kabinetek mellett létrehozták egy Alapkönyvtárat is; az Alapkönyvtár olyan fő- és központi könyvtári intézet, amelynek az a feladata, hogy enciklopédikus jellegű állományával kiegészítse az egyes intézmények speciális könyvgyűjteményeit. Az Alapkönyvtár azonban külön sajátos feladatokat is kapott; ilyen a külföldi tudós társaságokkal ill. intézményekkel és könyvtárakkal fennálló nemzetközi kiadványesere lebonyolítása, valamint olyan tudományos irodalom beszerzése, amely nincs meg a többi csehszlovák könyvtárban, továbbá nagy tudományos bibliográfiák készítése és közreadása; feladatául tűzték ki továbbá azt is, hogy segítsen az egyes intézmények könyvtárait külföldi könyvek megrendelésével, könyveknek külföldi könyvtárakból való kölcsönzésével, mikrofilmek és fotokópiák beszerzésével, az egyes akadémiai intézmények könyvtárosaival szakmai képzésével. Ez a program adja meg az Alapkönyvtárnak sajátos profilját és munkájának különleges tartalmát, mely határozottan megkülönbözteti ezt a könyvtárat a többi tudományos könyvtártól.

.....

Könyvtári szempontból legjelentősebb esemény volt 1955. június 10., amikor az Akadémia elnöksége jóváhagyta a Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtárainak hálózatára vonatkozó szervezeti szabályzatot. E szervezeti szabályzat megszabja az Akadémia intézetsiben, kabineteiben és laboratóriumaiban működő könyvtárak rendeltetését és feladatait és körülhatárolja az Alapkönyvtár - mint fő- és központi könyvtár - fő feladatait és célkitűzéseit. A szervezeti szabályzat az összes könyvtárat operatív szempontból decentralizált, egységes hálózatba tömöríti; a hálózatot könyvtári szakaszokból az Alapkönyvtár irányítja.

nyitja. Az intézetek és laboratóriumok könyvtárai a helyiségek, a felszerelés, a könyvállomány és a személyzet szempontjából saját intézményük szerves részét képezik, míg az Alapkönyvtár önálló intézmény, mely az Akadémia elnökségének felügyelete alatt áll. Az Alapkönyvtár tudományos osztályának munkatervét az Akadémia történettudományi osztálya kíséri figyelemmel, illetve értékeli ki. Az Alapkönyvtár feladata az, hogy irányítsa és ellenőrizze az intézeti könyvtárak munkájának megtervezését, a könyvtári munka módszereit, összegyűjtse és felülvizsgálja a külföldi irodalomra vonatkozó megrendeléseiket és helyszíni instruálással, munkaértekezletekkel és továbbképzéssel szakmai és módszertani segítséget nyújtson az intézmények könyvtárosainak. A szervezeti szabályzat az Alapkönyvtár keretén belül tudományos osztályt létesített, mely a tudományos bibliográfiák és az elméleti könyvtártudományi munkákra vonatkozó saját feladatain kívül -, figyeli és koordinálja az Akadémia intézeteinél folyó bibliográfiai és dokumentációs munkákat.

A könyvtárak hálózatát könyvtári szakszempontról az Alapkönyvtár igazgatója irányítja és csak ő, vagy az általa megbízott könyvtáros jogosult arra, hogy a hálózatot kifelé képviselje. Az Alapkönyvtár igazgatójára hárul az a kötelezettség is, hogy jelentést tegyen az elnökségnek a feladatok teljesítéséről és valamennyi könyvtár működéséről. Kötelessége továbbá, hogy előzetesen állást foglaljon a Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtáraiban dolgozó tisztviselők alkalmazása, illetve elbocsátása ügyében. A Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtárainak hálózatára vonatkozó szervezeti szabályzat nem valósítja meg teljesen és következetesen az intézetek, kabinetek és laboratóriumok könyvtárainak központosítását, hanem a könyvtárakról való általános gondoskodást az intézmények vezetőire bizza, akik elsősorban felelősek a könyvtárak berendezéséért, személyzetéért és a könyvtárak tartalmi munkájáért. Csapán szakszempontból centralizálták a könyvtári munkát, hogy biztosítva legyen a kellő színvonal és az egységes végrehajtás. A szervezeti szabályzat rendelkezései közül eddig még nem valósult meg a IV. cikkely 2. pontja, mely kimondja, hogy az Alapkönyv-

tárnak - az egyes intézmények könyvtáraival együttműködve - központi szerzői hálózati katalógust kell létesítenie. Ezt a rendkívül hasznos intézkedést, mely lektörvé tenné, hogy áttekintést nyerjünk az Akadémia könyvtáraiban lévő külföldi irodalomról, munkaerőhiány miatt nem lehetett megvalósítani. A Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtári hálózatára vonatkozó szervezeti szabályzat az eddig kiadott ilyen szabályzatok közül a legelsőek közé tartozik a maga nemében és bizonyára mintául fog szolgálni más központi hatóságok és intézmények számára belföldön és külföldön egyaránt.

.....

1955. március 1-től kezdve, az Akadémia elnökségének határozata folytán, az Alapkönyvtár mellett a dokumentációs és tudományos tájékoztatás céljára szerkesztőség létesült azzal a feladattal, hogy biztosítsa az Akadémiában folyó jelentősebb események dokumentálását, vezessen nyilvántartást a Csehszlovák Tudományos Akadémia propagálásának helyzetéről és biztosítsa a kapcsolatot a Szovjetunió Tudományos Akadémiája mellett működő Tudományos Tájékoztató Intézettel. Ezt a dokumentációt már néhány hónap múlva abbahagyták és az Alapkönyvtár csupán azt a feladatot kapta, hogy kísérelje figyelemmel az Akadémia, valamint az Akadémia egyes intézményeinek és dolgozóinak tevékenységéről a csehszlovák szakfolyóiratokban megjelenő összes kritikai megnyilvánulásokat. 1955. március 12-től kezdve az Alapkönyvtár rendszeres kapcsolatot létesített a moszkvai Tudományos Tájékoztató Intézettel és az év végéig 27 küldeményt adott fel számára, ezek a küldemények recenziókat tartalmaztak a kémia, a matematika és a fizika szakterületéről. Az illetékes osztályok javaslata alapján a Tudományos Tájékoztató Intézet számára kartotékot készítettek az Akadémia külső munkatársairól, akik közvetlenül is felkereshetők recenziók iránti kérelemmel. Tekintettel arra, hogy az Alapkönyvtár dolgozóinak létszámának rendezésénél a dokumentációs munkák szerkesztőségét 1955. július 1-vel megszüntették, a Tudományos Tájékoztató Intézettel való kapcsolatok ügyének intézését a könyvtárnak egy erre a munkára kijelölt alkalmazottja vette át. A Tudományos Tájékoztató Intézettel való együttműködés a következő években kiterjedt a biológia, a geológia

és egyéb szakok területére is, de amikor a szóbanforgó Intézet közvetlen kapcsolatakat létesített az Akadémia egyes intézményeivel és egyes tudományos dolgozóival, az Alapkönyvtár elvesztette áttekinthetőségét az együttműködés általános terjedelméről.

Az 1956. és az 1957. évben az Alapkönyvtár már annak a tervnek az alapján végezhette feladatait, melyet a könyvtár igazgatósága állított össze az osztályvezetők és a könyvtár többi dolgozójának közreműködésével. Tovább bővült a külfölddel való kiadványcsere, gondoskodás történt az új beszerzések gyors feldolgozásáról és megjavult a kölcsönzőszolgálat. Előrehaladást értek el azzal is, hogy a fotolaboratóriumot az Alapkönyvtárba helyezték, úgy hogy a mikrofilm- és fotokópia iránt érdeklődők kérelmeiket a könyvtár helyiségeiben nyújthatták be. Tekintettel arra, hogy 1956-ban a fotolaboratórium még nem volt személyzetileg teljesen ellátva, távolról sem tudtak eleget tenni az intézetek és a tudományos dolgozók igényeinek. A könyvtár újjászervezése és működése szempontjából nagy jelentősége volt annak, hogy 1956 októberében a könyvtár igazgatója ellátogathatott a Szovjetunióba, ahol megismerkedhetett a szovjet könyvtárügy mai állásával, különösen pedig a Tudományos Akadémia könyvtári hálózatának szervezésével, egyes modern könyvtári épületek technikai és üzemi felszerelésével, a központi katalógusok szerkesztésével; a látogatás alkalmával személyesen megállapodhattak a csere kibővítésének kérdésében, könyvtárközi kölcsönző- és mikrofilmszolgálat létesítésében.

Az olvasószolgálat csak a kölcsönző- és a kutatóterem létrehozása, 1955. júniusá után fejlődhetett ki teljes mértékben. Addig a kölcsönzést a volt Csehszlovák Akadémia sötét raktárában végezték és azoknak az olvasóknak a számára, akik valamely kiadványba a helyszínen be kívántak tekinteni, egyáltalán nem volt hely. Csak a kölcsönző- és a kutatóterem megnyitása után mutatkozott a kölcsönző munkában fejlődés, az Alapkönyvtár olvasószolgálati munkájában pedig minőségi előrehaladás. Ettől az időtől kezdve tudjuk biztosítani a Csehszlovák Tudományos Akadémia Tudományos kutatói számára a szükséges irodalom beszerzését más prágai könyvtárakból is, kéréseiket továbbítjuk külföldi könyvtárakhoz. Ezek közül - meglévő

bibliográfiái segédkönyvtárunkra támaszkodva - irodalomkutatásokat is végzünk. A könyvtár figyelőszolgálatot létesített, bibliográfiákat készít és írásbeli felvilágosítást ad mind a belföldi, mind a külföldi érdeklődőknek. Tudományos kutatóink számára külföldről, külföldi kutatók kérésére pedig külföldre is kölcsönzünk könyveket. Fotoszolgálatunk mikrofilmeket és fotokópiákat készít, vagy külföldről szerez be belföldi intézményeknek, dolgozóknak. Kérésre mikrofilmeket küld a külföldi érdeklődőknek.

Tudományos kutatóink számára könyveket kölcsönzünk a Szovjetunióból, Lengyelországból, Magyarországról, a Német Demokratikus Köztársaságból, Ausztriából, Svájcól, Svédországból, Olaszországból, Hollandiából, Belgiumból, Dániából, Franciaországból és Angliából. 1955-ig a Szovjetunióból régebbi irodalmat csak mikrofilmen kölcsönözhattünk, 1956-tól kezdve azonban rendszeres kölcsönzőszolgálatot létesítettünk a moszkvai, leningrádi, kievi és más könyvtárakkal. Rendkívül fellendült a bel- és külföldi kutatóknak nyújtott írásbeli tájékoztató munka is. Külföldre főleg a Német Demokratikus Köztársaságba, a Szovjetunióba, Franciaországba, a Német Szövetségi Köztársaságba, Ausztriába, Olaszországba, Magyarországra, Belgiumba, Hollandiába, Svédországba, Jugoszláviába és más országokba küldünk írásos tájékoztatót. Hasonló nemzetközi kapcsolatok fejlődtek ki a mikrofilm-szolgálat terén is. Tekintettel arra, hogy az Artia-cég közvetítésével tulságosan hosszadalmas és nehézkes volt a postai díjszabás kiegyenlítése, az Alapkönyvtár erre a célra nemzetközi Unesco-bonokat szerzett be.

Az 1958. évben jelentős mértékben megnövekedtek a tudományos kutatóknak nyújtott szolgáltatások. Az év első felében 9879 olvasó 31 524 kötetet kölcsönzött. Ugyanezen idő alatt 10 876 referenciátadtunk távbeszélőn, illetve helyben, szóbelileg és 987 írásbeli tájékoztatót küldtünk el. Külföldről 693 kötet könyvet, illetve mikrofilmet kölcsönöztünk, külföldre 56 kötetet adtunk kölcsön. Az 1958. év első felében tehát a kölcsönzések száma további 110 %-kal, a szóbeli referenciák száma 55 %-kal, az írásbeli tájékoztatók száma pedig 97 %-kal nőtt. A külföldi könyvtárakkal fennálló kölcsönzőkapcsolat is átlagosan 100 %-kal emelkedik ebben az évben. ...

1953-tól kezdve az Alapkönyvtár állományát csere, vétel, kötelesepéldány, ajándék és letét útján gyarapítjuk. ...

A legélénkebb kiadványcsere a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának könyvtáraival folyik, úgyhogy tudományos kutatóink megbízható tájékoztatást nyerhetnek a szovjet kutatások eredményeiről. A kulturális megállapodások értelmében nagymértékben és nagyvonalúan cserélünk kiadványokat a népi demokratikus országokkal és a béketábor országaival is. Kérésükre gyakran még olyan kiadványokat is beszerzünk, melyeket nem a Csehszlovák Tudományos Akadémia Kiadója jelent meg. Az így megszervezett csere útján Alapkönyvtárunk igen nagy mennyiségű kiadványt szerez a Szovjetunióból és a népi demokratikus országokból, valamint számos tőkés országból. Ezek többnyire olyan kiadványok, amelyek egyébként nem jutnának el országunkba. A tőkés országokból csere útján azonban csak a tudományos szervezetek, ill. intézetek kiadványait tudjuk könnyen beszerezni. A magánkiadók által közreadott könyveket és folyóiratokat és ezeknek a száma is tekintélyes, vétel útján kell beszerezniük. A nemzetközi csere szempontjából nagy jelentősége van a Csehszlovák Tudományos Akadémia kiadványairól készült idegen nyelvű katalógusoknak, valamint az idegen nyelvű összefoglalóknak, illetve maguknak az idegen nyelven megjelent kiadványoknak. Amikor 1956-ban szétkülátük az idegen nyelvű katalógusokat, megfigyelhettük, hogy újból megélénkült a külföld érdeklődése a csehszlovák kiadványok iránt; ezért feltétlenül szükséges, hogy ezek a katalógusok az elkövetkezendő években is rendszeresen megjelenjenek.

A cséréshez szükséges folyóirat- és könyvmennyiséget a kiadói terv alapján előzetesen lekötjük az Akadémiai Kiadónál, úgyhogy az Alapkönyvtár egyes esetekben olyan kiadványokkal is rendelkezik, amelyek egyébként már elfogytak. Az intézeti könyvtárak cserezükségleteinek és állománykiegészítésének céljából az Alapkönyvtár átvette a volt tudományos társaságok kiadványainak raktári maradványát is. A csere nem bonyolítható le kiterjedt levelezés nélkül, mely orosz, német, angol, francia és lengyel nyelven folyik. A csereosztály saját feladatain kívül, még azzal is foglalkozik, hogy a különféle intézeteket távbeszélő útján, illetve szóbelileg tájékoztatja a beérkezett kiadványokról; az ilyen tájékoztatások száma évente több mint 1200.

Áttekintés a nemzetközi cseréről

	1953	1954	1955	1956	1957
A külföldi intézetek száma	438	470	540	616	706
A kiküldött folyóiratszámok mennyisége	10 000	10 200	21 165	28 700	36 100
A kiküldött könyvek száma	-	1 700	2 045	3 017	3 770
A beérkezett folyóiratok mennyisége	-	8 500	16 548	19 247	21 078
A beérkezett könyvek száma	3 903	2 700	3 615	4 429	4 959
A beérkezett könyvek és folyóirat- évfolyamok összesen:	4 674	3 934	5 002	6 484	7 147

.....

A vételnél a Szovjetunió és a népi demokratikus országok új irodalmi termését, ill. a belföldi újdonságokat részesítjük előnyben. A devizakereteket mindenképp az intézetek, a kabinetek és a laboratóriumok könyvtárainak hagyjuk meg. Kötelempéldányt csak a Csehszlovák Tudományos Akadémia Kiadójától és a Szlovák Tudományos Akadémia Kiadójától kapunk. Országos viszonylatban a Csehszlovák Tudományos Akadémiának még csak válogatási joga sincs, jóllehet a Szlovák Tudományos Akadémia már évek óta élvezzi a kötelempéldány-jogot. A kiadványok vásárlásánál arra ügyelünk, hogy az Akadémia által gondozott összes tudományágak arányosan képviselve legyenek. Az elmúlt években jelentős mennyiségű értékes letétet kaptunk az Állami Műemléki Felügyelőségtől és sok kisebb ajándékot magánszemélyektől és az Akadémia egyes intézeteitől.

A beszerzési osztályon már az első években nagymennyiségű külföldi könyvkiadói katalógust szereztek be, melyeket rendszeresen ki-

egészítenek; a szóbanforgó katalógusokat igen sűrűn forgatják a belső és külső tudományos kutatók. A beszerzési osztályon összpontosulnak a külföldi folyóiratrendelések és a devizaterületről származó könyvrendelések az egész Akadémia számára; ezeket a megrendeléseket az előírással úrlapokra való rávezetés után az Artia-egységhez továbbítják.

Kimutatás a leltárba vett új beszerzésekről

	1953	1954	1955	1956	1957
Csere	4 674	3 934	5 002	6 731	7 583
Vétel	7 252	11 528	11 767	14 727	15 467
Ajándék és letét	-	2 286	3 531	991	1 621
Kötelempéldány	350	312	320	551	609
 A leltárba vett kötetek száma összesen	 12 276	 18 060	 20 620	 23 000	 25 280

Nagy figyelmet fordítunk a legaktuálisabb irodalmat képviselő folyóiratok beszerzésére, melyek friss híreket közölnek az új kutatások és felfedezések eredményeiről. Sok folyóiratot kifejezetten az intézetek, laboratóriumok, kabinetek és az Akadémia egyes tagjainak kívánságára járattunk. Az Alapkönyvtár, már fennállásának első öt éve alatt elérte, hogy külföldi folyóiratállománya a köztársaság egyik legjelentősebb gyűjteményévé vált.

Az Alapkönyvtár fennállásának kezdete óta sok ajándékot és letétet kap magánszemélyektől, szervezetektől és intézményektől. Munkaerőhiány és egyéb időszerű feladatok miatt ennek az állomány-nak nagy részét azonban nem tudta feldolgozni. Mivel az Akadémia épületében nem volt elegendő hely, a beérkezett anyag nagy részét Jirnyben helyeztük el. 1956. január 1-én Jirnyben 11 000 kötet volt; az év folyamán további 70 000 kötetet szállítottak oda a Csehszlovák Tudományos Akadémia épületéből. 41 041 kötetet pedig

Sychrovból, úgy hogy 1957. január 1-én a jirny-i kastélyban 130 D41 kötet könyvet tároltunk. Az 1957. év folyamán folytattuk a fel nem dolgozott ajándék- és letéti állomány összpontosítását Jirnyben, úgyhogy ma már kb. 250 000 kötetre tehető az ott elhelyezett anyag.

Kimutatás a folyóiratokról

	1953	1954	1955	1956	1957
Szovjetunió	175	228	348	393	439
Népi demokratikus országok	334	491	522	618	655
Csehszlovákia	209	472	509	518	553
Deviza-terület	416	689	696	864	1 064
A folyóiratok száma összesen	1 134	1 680	2 075	2 393	2 711

Kimutatás az Alapkönyvtár állományáról

	1953	1954	1955	1956	1957
	köt.	köt.	köt.	köt.	köt.
Alap/törzs/állomány	213 969	226 245	244 205	263 825	286 825
Évi/leltározott/gyarapodás	12 276	18 060	20 620	23 000	25 280
Teljesen feldolgozott állomány	226 245	244 205	263 825	286 825	312 105
Feldolgozatlan állomány és letéti anyag	34 642	141 264	155 473	205 345	265 620
Üdülőközpontok	-	-	3 409	4 003	4 637
Együttes állomány	260 887	385 469	422 599	496 173	582 362
Csereállomány és vastartalék	-	96 060	105 360	114 440	187 866
A kötetek száma összesen	260 887	481 529	527 959	610 613	770 228

.....

A leltárba vett könyveket ugyanugy dolgozzuk fel, mint más tudományos könyvtárakban; a katalóguscédulákat szerzői, helyrajzi és tárgyszókatalógusba osztjuk be. A könyveket és a folyóiratokat a betűrendes cimleírást végző osztály szortírozza és előkészíti jelzeteléshez és cimleíráshoz. A folyóiratokat és a többkötetes kiadványokat kiegészítik és külön jelölik a kézikönyvtár, illetve a külön osztály számára szánt műveket. Különös figyelmet fordítunk az újdonságokra és a gyorsított feldolgozásra szánt könyvekre. A feldolgozással foglalkozó munkaerők kellő betanítása után állandó teljesítményt tudunk biztosítani; 1957-ben például 24 700 kötetet dolgoztunk fel. A feldolgozó osztály munkatársai először fogalmazványt készítenek a cimleíráshoz, ezeket átárják papirmatricákra és a katalóguscédulákat Ormig-rendszerű eljárással sokszorosítják. Annak érdekében, hogy a katalógizálásnál a dolgozók ne veszítsenek időt a fő katalógusban való állandó kereséssel, az időszak kiadványokról külön szolgálati katalógust készítettek. 1954-től kezdve az Alapkönyvtárban tárgyszókatalógust is vezetünk, melybe a katalóguscédulákat a könyv tartalma alapján képzett tárgyszavak szerint soroljuk be. Az 1957. évben a tárgyszókatalógus számára 25 122 kötetet dolgoztunk fel, illetve ellenőriztünk. ...

Tekintettel arra, hogy az Alapkönyvtárban már kezdettől fogva volt egy bizonyos kisebb mennyiségű régi állomány, és az első években még további hasonló letét került a könyvtárba, 1954. július 1-én - az elnökség illetékes bizottságának döntése alapján -, a könyvtári hálózatra vonatkozó szervezeti szabályzattal összhangban, tudományos osztályt létesítettünk; ennek feladata a szóbanforgó anyag feldolgozása és gondozása, illetve tudományos bibliográfiák készítése. Az elnökség olyan értelmű döntést is hozott, hogy az Alapkönyvtárnak csupán nagyobb terjedelmű és nagyobb jelentőségű bibliográfiákkal kell foglalkoznia, míg a szakbibliográfiát és a szakdokumentációt az illetékes intézetekben, kabinetekben és laboratóriumokban kell gondozni. A Csehszlovák Tudományos Akadémia Könyvtári hálózatára vonatkozó Szervezeti Szabályzat I. cikkelyének 1.§-a szerint a tudományos osztály munkatervét jóváhagyás végett fel kell terjeszteni a VI. osztályhoz. Az Alapkönyvtár tudományos feladatainak keretében a

következő három fő feladat szerepel: 1/ A "Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století" /A cseh és szlovák nyomtatványok könyvészete a legrégibb időkől a XVIII. századig/ című bibliográfia befejezése és kiadása; 2/ A "Knihopis" kiegészítését képező "Knihopis bohémikálních tisků" /A bohémika-nyomtatványok könyvészete/ c. munka elkészítése és közreadása; 3/ Külön-katalógus készítése és kiadása a kéziratokról, őnyomtatványokról, régi és ritka nyomtatványokról. ...

.....

Az 1954. évben megtettük az előkészületeket a Knihopis cizojazyčných bohémikálních tisků /Az idegen nyelvű bohémikák könyvészete/ megindításához és az 1955. évben már meg is kezdtük a tulajdonképpeni cimleirási munkát. Az 1957. év végéig pontosan 3318, az Alapkönyvtár, illetve a Nemzeti Múzeum Könyvtárának állományából származó latin, német, francia, magyar és más nyelvű bohémikákról készítettünk cimleirást. A Zvláštní katalog rukopisů, prve tisků, starých a vzácných tisků /A kéziratok, őnyomtatványok, régi és ritka nyomtatványok külön-katalógusa./ már 4357 egységet tartalmaz; ezek az Alapkönyvtár különgyűjtemények osztályán találhatóak. Az 1954. évben a tudományos osztály elkészítette a Csehszlovák Tudományos Akadémia aspiránsai számára a "Seznam nejdůležitějších knihoven v Praze" /A legfontosabb prágai könyvtárak jegyzéke/ és a "Seznam sovětských časopisů a periodik docházejících do Základní knihovny a na pracoviště ČSAV" /Az Alapkönyvtárba és az Akadémia intézményeibe járó szovjet folyóiratok és időszak kiadványok jegyzéke/ című munkákat. Az 1954. év végén kiadták a "Seznam přírůstků Základní knihovny"-t /Az Alapkönyvtár új szerzeményeinek jegyzéke/ amely az 1954. III. negyedévből beérkezett anyagot dolgozza fel; ez a munka azóta is rendszeresen folyik. Az 1955. évben az Új Beszerzések Jegyzékéből 6 kötet látott napvilágot, míg az 1956. évben 5 jegyzéket adtak közre. Az Új Beszerzések Jegyzéke iránt érdeklődést mutatnak az Akadémiához nem tartozó intézmények és dolgozók is, úgy hogy az 1955. évben 500 példányban megjelenő jegyzék már 1956-ra egyáltalán nem volt elegendő. Az 1958. év tavaszán "Seznam časopisů, docházejících do Základní knihovny" /Az

Alapkönyvtárba járó folyóiratok jegyzéke/ cím alatt adtak ki két kötetből álló jelentős terjedelmű bibliográfiát. A tudományos osztály gondozza a régi és ritka nyomtatványok gyűjteményét és végzi a páncélszekrénybe zárt értékes kiadványok kölcsönzését. Emellett különféle témabibliográfiákat, ill. kivonatokat készít, és tájékoztatót szerkeszt a bel- és külföldi régi kiadványokról. Az ajándékként, illetve letétbe kapott anyagból kiválasztja a legértékesebb anyagot és külön osztályon helyezi el ezeket. Figyelemmel kíséri az Akadémia egyes intézményeinél folyó bibliográfiai és dokumentációs munkát, ezekről nyilvántartást vezet és a szóbanforgó munkákat koordinálja. Dokumentációt készít az Alapkönyvtárról és a Knihopisről. Együttműködik az Akadémia egyes intézményeivel, a prágai, brünni, olomouci és pozsonyi tudományos könyvtárakkal, illetve muzeumokkal, a martini Matica slovenská könyvtárával, a prágai Központi Levéltárral, a londoni British Museummal, a budapesti Egyetemi Könyvtárral és más intézményekkel.

A Csehszlovák Tudományos Akadémia intézeteinek, kabinetjeinek és laboratóriumainak könyvtárai a legkülönbözőbb módon keletkeztek. Egyes könyvtárakat a volt intézetektől, illetve tudományos társaságoktól vettek át, más könyvtárak az egyes tudományos kutatók által adott ajándékokból keletkeztek, illetve több kisebb gyűjtemény egyesítésével jöttek létre. Egyes könyvtárak teljesen újonnan alakultak. Ezek a könyvtárak jelentősen különböznek egymástól mind technikai felszereltség, mind munkamódszer és munkaerőlétszám tekintetében. A nagyobb könyvtárakban főiskolát végzett szakkönyvtárosokat foglalkoztatnak, a kisebb könyvtárakban a könyvtáros funkcióját néha szakember, néha pedig csak adminisztratív, vagy kiegészítő munkaerő látja el. Az intézeti könyvtárak különböző nagyságúak. Egyes könyvtárak - például az Asztronómiai Intézet, a Történettudományi Intézet, a Keleti Intézet, a Cseh Irodalom Intézete könyvtára - tekintélyes, gazdag irodalommal rendelkeznek, de az egyes újabban alakult kisebb laboratóriumokban a könyvtár mindössze 200-300 kötetből áll. A könyvtárak forgalma tulnyomórészt kielégítő; a látogatottság a könyvtár ellátottságától és a könyvtáros egyéni kezdeményezésétől függ. Az évi gyarapodás jelentős hullámzást mutat; az anyag nemcsak vétel és ajándék, hanem a jól szervezett,

Az intézmény megnevezése	A kötetek szá- ma; ebből		A kötetek száma összesen	Az olva- sók s z á m a	A kül- csönzé- sek s z á m a	Referen- ciák száma
	feldol- gozott	feldol- gozat- lan				
Archeológiai In- tézis, Prága	19 634	-	19 634	6 140	4 168	2 800
Archeológiai In- tézis, Brunn	419	-	419	-	-	-
A Csehszl.Tud. Akad.Levéltára	12 111	1 800	13 911	-	-	-
Asztronómiai Int.,Prága	1 105	3 600	4 705	-	-	-
Asztronómiai Int., Ondřejov	12 210	28 500	40 710	-	-	-
Biofizikai Int., Brunn	3 230	-	3 230	100	1 300	-
Élettani Int.	18 791	9 762	28 553	15 938	9 565	6 452
Csehszlovák- Szovjet Int.	15 988	14 745	30 733	-	-	-
Közgazdasági Int.	13 449	3 204	16 653	2 368	8 117	-
Az Enciklopédia Irodája	591	-	591	-	-	66
Filozófiai Int.	5 741	-	5 741	-	-	-
Fizikai Intézet	3 907	65	3 972	100	3 980	5 600
Geobotanikai Labo- ratórium,Pruhonice	1 434	-	1 434	-	25	32
Geobotanikai Labo- ratórium, Brunn	1 332	-	1 332	-	102	-
Geofizikai Intézet	10 397	1 300	11 697	-	1 250	1 880
Történettud.Int., Prága	63 053	35 000	98 053	-	6 100	-
Történettud.Int., Történelmi Atlasz- oszt.	28 529	-	28 529	45	45	236

Az intézmény megnevezése	A kötetek szá- ma; ebből		A kötetek száma összesen	Az olva- sók s z á m a	A kül- csönzé- sek s z á m a	Refc- renciák száma
	feldol- gozott	feldol- gozat- lan				
Történettud.Int. Brünn	8 840	mikro- film	8 840	-	-	-
Bányászati Int.			15 385	-	-	-
Kohászati Int.	2 331	-	2 331	31	407	-
Kémiai Intézet	6 960	2 000	8 960	-	10 050	90 000
Geomorfológiai Kabinet, Brünn	4 532	400	4 932	12	325	83
Kartográfiai Kabinet	100 836	28	100 864	123	249	24
Modern Filoló- giai Kabinet	11 653	1 445	13 098	35	220	350
Klasszika- Filológiai Kab.	8 313	689	9 002	-	-	-
Z. Nejedly Művei- nek Tanulm.végző Kabinet	2 866	11 454	14 320	19	2 853	-
A Tört. és Dia- lekt. Materializ- mus Tanszéke	1 527	-	1 527	25	260	200
Nyelvek Tanszéke	1 945	-	1 945	-	-	-
Szervetlen Kémiai Laboratórium	257	120	377	-	-	-
Elektron-Optikai Lab., Brünn	707	-	707	-	34	-
Energetikai Lab.	1 854	-	1 854	700	700	300
Fiziológiai és Patológiai Lab.	237	-	237	-	-	-
Heterociklikus Vegyületek Lab.	233	10	243	30	960	360

Az intézmény megnevezése	A kötetek szá- ma; ebből		A kötetek száma összesen	Az olva- sók száma	A kü- csönzé- sek száma	Refe- renciák száma
	feldol- gozott	feldol- gozat- lan				
Optikai Lab.	2 888	-	2 888	-	-	-
Gázelemző Lab.	95	-	95	-	-	-
Automatizálási és Telemsch. Lab.	2 906	-	2 906	102	997	1 110
Ipari Elektroni- kai Laboratórium	803	-	803	-	-	-
Fémtulajdonság Vizsgáló Lab.	830	-	830	-	-	-
Biológiai Film- laboratórium	1 346	53	1 399	-	-	-
Anyagvizsgáló Lab.	135	-	135	-	-	-
Gerinces Állatkut. Lab.	1 533	92	1 625	30	240	1 114
Matematikai Int.	30 169	2 500	32 669	1 871	3 262	2 123
Kéleti Intézet	41 221	6 000	47 221	9 003	3 941	-
Lú Szűn Könyvtár	39 159	3 000	42 159	-	-	-
Pedagógiai Int.	1 773	155	1 928	-	-	-
Polarográfiai Int.	8 251	-	8 251	-	-	12 600
Sziléziai Int. Könyvtára, Opava	104 428	100 000	204 428	1 850	23 548	4 059
Szláv Intézet, Prága	11 072	-	11 072	100	1 128	194
Szláv Intézet, Brünn	4 400	-	4 400	-	-	-
Fiziko-Kémiai Int.	2 334	-	2 334	-	-	-
Magfizikai Int.	17 740	1 509	19 249	311	21 270	1 708
Matematikai Gé- pek Intézete	4 200	-	4 200	185	12 986	1 200
Jogtudományi Int.	12 929	4 000	16 929	-	-	-

Az intézmény megnevezése	A kötetek száma; ebből		A kötetek száma összesen	Az olva- sók száma	A köl- csönzé- sek száma	Refe- renciák száma
	feldol- gozott	feldol- gozat- lan				
Cseh Irodalmi Int.	38 835	-	38 835	-	7 335	-
Elektrotech.Int.	2 413	-	2 413	-	-	-
Etnográfiai és Folklór Int.,Prága	6 300	660	6 960	-	-	-
Etnográfiai és Folklór Int.,Brünn	4 995	-	4 995	-	-	-
Cseh Nyelvi Int., Prága	12 570	-	12 570	1 296	2 461	2 800
Cseh Nyelvi Int., Brünn	1 735	-	1 735	-	-	-
Hidrodinamikai Intézet	3 975	-	3 975	49	1 156	2 800
Művészetelméleti és Művészettört. Intézet	27 210	9 273	36 483	-	-	-
Gépkutató Int.	3 293	-	3 293	60	3 512	-
Műszertech.Int.	3 932	-	3 932	60	600	-
Rádiómech. és Elektr.Int.	13 578	-	13 578	144	-	-
A Technikai Fizi- ka Intézete	27 527	300	27 827	3 100	9 099	-
Elméleti és Al- kalmazott Mech.I.	7 232	-	7 232	-	-	-
Virúskutató Int. Dok.Oszt.	4 099	100	4 199	-	2 103	1 400
Intézetek össze- sen:	810 918	241 764	1 068 067	43 827	144 351	138 491
Alapkönyvtár	316 742	265 620	582 362	13 419	33 736	16 635
Összesen:	1 126 660	506 384	1 650 429	57 246	178 087	155 126

- a hasonló külföldi intézményekkel fennálló - csere útján is gyarapszik. Egyes intézeti könyvtárak már nagyobb mennyiségű saját fotokópia-, mikrofilm-, negatív- és dia pozitív-gyűjteménnyel rendelkeznek; ezeknek a könyvtári feldolgozása szakszerűen folyik.

Az 1955. év végén 57 intézeti könyvtár összesen 527 385 feldolgozott és 75 890 kötet feldolgozatlan könyvvel és folyóirattal rendelkezett. Az intézetek könyvtárai tehát összesen 603 275 kötetet számláltak. Egy évvel később már 61 intézeti könyvtár működött, együttesen 727 282 kötet könyvvel és folyóirattal. Az 1958. év január 1-én 65 könyvtár összesen 1 068 067 kötettel rendelkezett. Az intézeti könyvtárak állománya tehát 1956-ban 124 007 kötettel, 1957-ben pedig 340 785 kötettel gyarapodott. Az összforgalmat eddig nem tudtuk megállapítani, mert a könyvtárosok legnagyobb része nem vezetett statisztikai nyilvántartást a kölcsönzésekről és az adott tájékoztatásokról. Az előző oldalakon közölt statisztikai számokból is nyilvánvaló azonban, hogy a Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtárai az állomány felhasználásának tekintetében egyáltalán nem maradnak le a többi nyilvános tudományos könyvtár mögött. ...

Az intézetek könyvtárai és az Alapkönyvtár közti együttműködés állandóan mélyül és szélesedik. Az Alapkönyvtár igyekszik kitölteni a bel- és külföldi folyóiratok régebbi évfolyamainál mutatkozó hiányokat. A könyvek beszerzésénél nemcsak tanácsos segítséget, hanem azzal is, hogy saját csereállományából ad át kiadványokat. Szükség esetén átengedi számukra a volt tudományos társaságok kiadványait, hogy ezeknek segítségével csere útján értékes új irodalmat szerezhessenek be. Az Alapkönyvtár önmaga, természetesen, nem tud elegendő devizát biztosítani a különböző szakterületeken dolgozó intézetek számára szükséges külföldi irodalom maradék nélküli beszerzéséhez és nem tudja döntő módon befolyásolni a beszerzés meggyorsítását az Artia cégnél.

Jelenlegi személyzetével nem tudja maradéktalanul kielégíteni a laboratóriumba érkező mikrofilm- és fotokópia-kéréseket. Hasonló okoknál fogva még gondolni sem lehet arra, hogy könyvkötészeti szolgálatot nyújtson az intézeteknek. Eddig a tájékoztató, referá-

ló és bibliográfiai szolgálat terén sem nyújthatta a megkívánt segítséget.

.....

Ebből a jelentésből és a mellékelt táblázatból világosan látható, hogy a Csehszlovák Tudományos Akadémia keretén belül rövid 54 év alatt hatalmas tudományos könyvtári hálózat alakult ki, élen az Alapkönyvtárral. A hálózat általában véve jól végzi munkáját, azaz segíti a tudományos kutatókat és szakembereket azzal, hogy beszerzi, feldolgozza és tárolja számukra a szükséges tudományos irodalmat és ezt az anyagot - kívánságuknak megfelelően - készségesen rendelkezésükre bocsátja. A könyvtárak számszerű növekedése és az állomány gyarapodása összhangban van a Csehszlovák Tudományos Akadémia általános fejlődésével, feladataival és jelentőségével. Ha azt kívánjuk, hogy az Akadémia kutatómunkája ne függjön az egyéb feladatokat is ellátó nyilvános könyvtárak önkéntes és alkalmasszerű szolgálataitól, a saját könyvtáraknak elegendő számú könyvvel kell rendelkezniük. Az elkövetkezendő években azonban az Akadémia könyvtárainak még színvonalasabb munkát kell végezniük, állandóan emelve szakképzettségüket és tökéletesítve a könyvtárak technikai felszerelését és elhelyezését. A könyvtárak a Csehszlovák Tudományos Akadémia belső és külső tudományos kutatóinak és szakembereinek közös és hasznos intézményei és ha ezektől az intézményektől azt kívánjuk, hogy feladataikat legalább olyan mértékben teljesítsék, mint az elmúlt években, a szükségletek kielégítésére legalább olyan gondot kell fordítanunk, mint a Csehszlovák Tudományos Akadémia általános gyarapítására és fejlesztésére.

Eredeti cím: K činnosti knihoven Čs. akademie ved.
Megjelent: Knihovnik, 1958. 7.sz. 215-226.lap.
